

ipsum nihil aliquid est. Sensum enim perdiderunt studio contradicendi, nec intelligunt nihil interesse utrum dicatur : « Sine illo factum est nihil ; » an , « Sine illo nihil » factum est : » quia et si illo ordine diceretur : « Sine illo » nihil factum est ; » possent nihilo minus dicere, ipsum nihil aliquid esse, quia factum est. Quod enim revera est aliquid, quid interest utrum ita dicatur : Sine illo facta est domus ; an , Sine illo domus est facta : dum intelligatur aliquid sine illo factum, quod aliquid domus est. Ita quia dictum est : « Sine illo factum est nihil ; » quoniam nihil utique non est aliquid, quando vere et proprie dicitur : sive dicatur : « Sine illo factum est nihil ; » sive, « Sine » illo nihil factum est, » vel, « nihil est factum ; » nihil interest. Quis autem velit loqui cum hominibus, qui hoc ipsum quod dixi, nihil interest, possunt dicere : Ergo interest aliquid, quia ipsum nihil aliquid est ? Hi autem qui sanum habent cerebrum, rem manifestissimam vident, hoc idem intelligi cum dixi, nihil interest, quod intelligeretur si dicerem, interest nihil. At isti si alicui dicant : Quid fecisti ? et ille respondeat, nihil se fecisse : consequens est ut ei calumnientur dicentes : Fecisti ergo aliquid quia nihil fecisti ; ipsum enim nihil aliquid est. Habent autem et ipsum Dominum in fine sententiæ ponentem hoc verbum, ubi ait : « Et in occulto locutus sum nihil¹. » Ergo legant, et taceant.

XXVI. Quia ergo Deus omnia quæ non de se genuit, sed per Verbum suum fecit, non de his rebus quæ jam erant, sed de his quæ omnino non erant, hoc est, de nihilo fecit, ita dicit Apostolus : « Qui vocat ea quæ non » sunt, tanquam sint². Apertius autem in libro Machabæorum scriptum est : « Oro te, fili, respice ad cælum, » et terram, et omnia quæ in eis sunt : vide, et scito quia

¹ Joan. xviii, 20. — ² Rom. iv, 17.

» non erant, ex quibus nos fecit Dominus Deus¹. » Et illud quod in Psalmo scriptum est : « Ipse dixit, et facta sunt² : » manifestum est, quod non de se ista genuerit, sed in verbo atque imperio fecerit. Quod autem non de se, utique de nihilo. Non enim erat aliud unde faceret, de quo apertissime Apostolus dicit : « Quoniam ex ipso et per ipsum » et in ipso sunt omnia³. »

XXVII. « Ex ipso » autem non hoc significat, quod « de ipso. » Quod enim de ipso est, potest dici ex ipso : non autem omne quod ex ipso est, recte dicitur de ipso. Ex ipso enim cælum et terra, quia ipse fecit ea : non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si gignat filium, et faciat domum, ex ipso filius, ex ipso domus : sed filius de ipso, domus de terra et ligno. Sed hoc quia homo est, qui non potest aliquid etiam de nihilo facere : Deus autem ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, non opus habebat aliqua materia, quam ipse non fecerat, adjuvari omnipotentiam suam ?

XXVIII. Cum autem audimus : « Omnia ex ipso, et per » ipsum, et in ipso : » omnes utique naturas intelligere debemus quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non servant, sed vitiant, quæ peccata ex voluntate esse peccantium multis modis sancta Scriptura testatur, præcipue illo loco quo dicit Apostolus : « Existimas autem hoc, o homo, qui judicas eos qui talia » agunt, et facis ea, quoniam tu effugies iudicium Dei ? » An divitias benignitatis et patientiæ ejus et longanimitatis contemnis, ignorans quoniam patientia Dei ad poenitentiam te adducit ? Secundum duritiam autem cordis » tui et cor impoenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ » et revelationis justi iudicii Dei, qui reddet unicuique » secundum opera sua⁴. »

¹ 2 Mach. vii, 28. — ² Psal. cxlviii, 1. — ³ Rom. xi, 36. — ⁴ Id. ii, 3.

XXIX. Nec tamen, cum in Deo sint universa quæ condidit, inquinant eum qui peccant, de cujus sapientia dicitur : « Attingit autem omnia propter suam munditiam, » et nihil inquinatum in eam incurrit¹. » Oportet enim, ut sicut Deum incorruptibilem et incommutabilem, ita consequenter etiam incoinquinabilem credamus.

XXX. Quia vero et minima bona, hoc est, terrena atque mortalia ipse fecit, illo Apostoli loco sine dubitatione intelligitur, ubi loquens de membris carnis nostræ, « Quia » si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra ; et si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra² : » etiam hoc ibi ait : « Deus posuit membra singulum quodque eorum in corpore prout voluit³. » Et, « Deus temperavit corpus, ei cui dederat majorem honorem dans, ut non essent scissuræ in corpore, sed idem ipsum ut pro invicem sollicita sint membra⁴. » Hoc autem quod sic in modo et specie et ordine membrorum carnis laudat Apostolus, in omnium animalium carne invenis, et maximorum et minimorum ; cum omnis caro in bonis terrenis, ac per hoc minimis deputetur.

XXXI. Item quia cuique culpæ qualis et quanta debeat poena, divini iudicii est, non humani, sic scriptum est : « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, » quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus⁵ ! » Item quia bonitate Dei donantur peccata conversis, hoc ipsum quod Christus missus est, satis ostendit, qui non in sua natura qua Deus est, sed in nostra quam de foemina assumpsit, pro nobis mortuus est : quam Dei bonitatem circa nos et dilectionem sic prædicat Apostolus : « Commendat, inquit, suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus

¹ Sap. vii, 24. — ² 1 Cor. xii, 16. — ³ Ibid. 18. — ⁴ Ibid. 24. — ⁵ Rom. xi, 33.

» pro nobis mortuus est : multo magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus ; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius¹. Quia vero etiam cum peccatoribus poena debita redditur, non est iniquitas apud Deum, sic dicit : « Quid dicemus? Numquid iniquus Deus, qui infert iram²? » Uno atem loco et bonitatem et severitatem ab illo esse breviter admonuit, dicens : « Vides ergo bonitatem et severitatem Dei : in eos quidem qui ceciderunt severitatem ; in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate³. »

XXXII. Item quia etiam nocentium potestas non est nisi a Deo, sic scriptum est loquente Sapientia : « Per me reges regnant, et tyranni per me tenent terram⁴. » Dicit et Apostolus : « Non est enim potestas nisi a Deo⁵. Digne autem fieri, in libro Job scriptum est : « Qui regnare facit, » inquit, hominem hypocritam, propter perversitatem populi⁶. » Et de populo Israël dicit Deus : « Dedi eis regem in ira mea⁷. » Injustum enim non est, ut improbis accipientibus nocendi potestatem, et bonorum patientia probetur, et malorum iniquitas puniatur : Nam per potestatem diabolo datam, et Job probatus est ut justus appareret⁸, et Petrus tentatus ne de se præsumeret⁹, et Paulus colaphizatus ne se extolleret¹⁰, et Judas damnatus ut se suspenderet¹¹. Cum ergo per potestatem quam diabolo dedit, omnia juste ipse Deus fecerit ; non tamen pro his juste factis, sed pro iniqua nocendi voluntate, quæ ipsius diaboli fuit, ei reddetur in fine supplicium, cum dicetur impiis qui ejus nequitiæ consentire perseveraverint : « Ite in ignem æternum, » quem paravit Pater meus diabolo et angelis ejus¹². »

¹ Rom. v, 8. — ² Id. iii, 5. — ³ Id. xi, 22. — ⁴ Prov. viii, 15. — ⁵ Rom. xii, 1. — ⁶ Job. xxxiv, 11. — ⁷ Osee, xiii, 11. — ⁸ Job, 1, 12. — ⁹ Matth. xxvi, 34. — ¹⁰ 2 Cor. xii, 7. — ¹¹ Matth. xxvii, 5. — ¹² Id. xxv, 41.

XXXIII. Quia vero et ipsi mali angeli non a Deo mali sunt conditi, sed peccando facti sunt mali, sic Petrus in Epistola sua dicit: « Si enim Deus angelis peccantibus non » pepercit, sed carceribus calignis inferi detrudens tradidit in iudicio puniendos servari¹. » Hinc Petrus ostendit adhuc eis ultimi iudicii poenam deberi, de qua Dominus dicit: « Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et » angelis ejus². » Quamvis jam poenaliter hunc inferum, hoc est, inferiorem caliginosum aërem tanquam carcerem acceperint: qui tamen quoniam et cœlum dicitur, non illud cœlum in quo sunt sidera, sed hoc inferius cujus caligine nubila conglobantur, et ubi aves volitant; nam et cœlum nubilum dicitur, et volatilia cœli appellantur: secundum hoc apostolus Paulus eosdem iniquos angelos, contra quos nobis invidos pie vivendo pugnamus, « Spiritalia nequitiae in caelestibus nominat³. » Quod ne de illis superioribus cœlis intelligatur, aperte alibi dicit: « Secundum principem potestatis aëris hujus, qui nunc » operatur in filiis diffidentiae⁴. »

XXXIV. Item quia peccatum vel iniquitas non est appetitio naturarum malarum, sed desertio meliorum, sic in Scripturis invenitur scriptum: « Omnis creatura Dei » bona est⁵. » Ac per hoc et omne lignum quod in Paradiso Deus plantavit, utique bonum est. Non ergo malam naturam homo appetivit, cum arborem vetitam tetigit: sed id quod melius erat deserendo, factum malum ipse commisit? Melior quippe Creator, quam ulla creatura quam condidit: cujus imperium non erat deserendum, ut tangeretur prohibitum, quamvis bonum: quoniam deserto meliore bonum creaturae appetebatur, quod contra Creatoris imperium tangebatur. Non itaque Deus arborem

¹ 2 Petr. II, 4. — ² Matth. XXV, 41. — ³ Ephes. VI, 12. — ⁴ Id. II, 2. — ⁵ 1 Tim. IV, 4.

malam in paradiso plantaverat: sed ipse erat melior, qui eam tangi prohibebat.

XXXV. Ad hoc enim et prohibuerat, ut ostenderet animae rationalis naturam, non in sua potestate, sed Deo subditam esse debere, et ordinem suae salutis per obedientiam custodire, per inobedientiam corrumpere. Hinc et arborem quam tangi vetuit, sic appellavit: « Dignoscentiae » boni et mali¹: » quia cum eam contra vetitum tetigisset, experiretur poenam peccati, et eo modo dignosceret quid interesset inter obedientiae bonum et inobedientiae malum.

XXXVI. Nam quis ita desipiat, ut Dei creaturam, maxime in paradiso plantatam, vituperandam putet? Quandoquidem nec ipsae spinæ ac tribuli, quos peccatori in labore conterendo, secundum Dei judicariam voluntatem terra peperit, recte vituperentur. Habent enim et tales herbæ modum, et speciem, et ordinem suum, quæ quisquis sobrie consideraverit, laudanda reperiet: sed ei naturæ ista mala sunt, quam peccati merito sic coerceri oportebat. Non est ergo, ut dixi, peccatum malæ naturæ appetitio, sed melioris desertio: et ideo factum ipsum malum est, non illa natura qua male utitur peccans. Malum est enim male uti bono. Unde Apostolus damnatos quosdam divino iudicio reprehendit, qui « Coluerunt et » servierunt creaturae potius quam Creatori². » Neque enim creaturam reprehendit; quod qui fecerit, Creatori facit injuriam: sed eos qui male uti sunt bono, meliorem deserto.

XXXVII. Proinde si custodiant omnes naturæ modum, et speciem, et ordinem proprium, nullum erit malum: si autem his bonis quisque male uti voluerit, nec sic vincit voluntatem Dei, qui etiam injustos juste ordinare novit;

¹ Gen. II, 9. — ² Rom. I, 25.

ut si ipsi per iniquitatem voluntatis suæ male usi fuerint bonis illius, ille per justitiam potestatis suæ bene utatur malis ipsorum, recte ordinans in pœnis, qui se perverse ordinauerint in peccatis.

XXXVIII. Nam nec ipse ignis æternus, qui cruciaturus est impios, mala natura est, habens modum et speciem et ordinem suum, nulla iniquitate depravatum: sed cruciatus est damnatis malus, quorum peccatis est debitus. Neque enim et lux ista, quia lippos cruciat, mala natura est.

XXXIX. Æternus autem ignis, non sicut Deus æternus, quod etsi sine fine sit, non est tamen sine initio; Deus autem etiam sine initio est. Deinde quia licet perpetuus peccatorum supplicii adhibeatur, mutabilis tamen natura est. Illa est autem vera æternitas, quæ vera immortalitas, hoc est, illa summa incommutabilitas, quam solus Deus habet, qui mutari omnino non potest. Aliud est enim non mutari, cum possit mutari; aliud autem prorsus non posse mutari. Sicut ergo dicitur homo bonus, non tamen sicut Deus, de quo dictum est: « Nemo bonus nisi unus Deus¹: » et sicut dicitur anima immortalis, non tamen sicut Deus de quo dictum est: « Qui solus habet immortalitatem²: » et sicut dicitur homo sapiens, non tamen sicut Deus de quo dictum est: « Soli sapienti Deo³: » sic dicitur ignis æternus, non tamen sicut Deus, cujus solius immortalitas ipsa est vera æternitas.

XL. Quæ cum ita sint secundum catholicam fidem et sanam doctrinam, et intelligentibus perspicuam veritatem, nec naturæ Dei nocere potest quisquam, nec natura Dei nocere injuste cuiquam, vel nocere impune patitur quemquam. « Qui enim nocet, ait Apostolus, recipiet id quod » nocuit; et non est personarum acceptio apud Deum⁴. »

¹ Marc. x, 18. — ² 1 Tim. vi, 16. — ³ Rom. xvi, 27. — ⁴ Coloss. iii, 25.

XLI. Quod Manichæi si vellent sine pernicioso studio defendendi erroris sui, et cum Dei timore cogitare, non scelestissime blasphemarent inducendo duas naturas, unam bonam quam dicunt Deum, alteram malam quam non fecerit Deus: ita errantes, ita delirantes, imovero ita insanientes, ut non videant, et in eo quod dicunt naturam summi mali, ponere se tanta bona, ubi ponunt vitam, potentiam, salutem, memoriam, intellectum, temperiem, virtutem, copiam, sensum, lumen, suavitatem, mensuras, numeros, pacem, modum, speciem, ordinem; in eo autem quod dicunt summum bonum, tanta mala, mortem, ægritudinem, oblivionem, insipientiam, perturbationem, impotentiam, egestatem, stoliditatem, cæcitatem, dolorem, iniquitatem, dedecus, bellum, immoderationem, deformitatem, perversitatem. Principes enim tenebrarum et vixisse in sua natura dicunt, et in suo regno salvos fuisse, et meminisse, et intellexisse. Sic enim concionatum illi dicunt principem tenebrarum, ut neque ipse talia dicere, neque ab eis quibus dicebat audiri sine memoria et intellectu potuisset: et habuisse temperiem animo et corpori suo congruam, et virtute potentiæ regnasse, et copias elementorum suorum ac fœcunditates habuisse, et sensisse se invicem ac sibi vicinum lumen, et oculos habuisse, quibus illud longe conspicerent; qui utique oculi sine aliquo lumine lumen videre non poterant, unde recte etiam lumina nominantur: et suavitate suæ voluptatis esse perfruitos, et dimensis membris atque habitationibus determinatos fuisse. Nisi autem etiam qualiscumque pulchritudo ibi fuisset, nec amarent conjugia sua, nec partium congruentia corpora eorum constarent: quod ubi non fuerit, non possunt ea fieri quæ ibi facta esse delirant. Et nisi pax aliqua ibi esset, principi suo non obedirent: Nisi modus ibi esset, nihil aliud agerent, quam comederent, aut biberent,

aut sævirent, aut quolibet aliud sine aliqua societate: quanquam nec ipsi qui hoc agebant, formis suis determinati essent, nisi modus ibi esset: nunc vero talia dicunt eos egisse, ut in omnibus actionibus suis modos sibi congruos habuisse negare non possint. Si autem species ibi non fuisset, nulla ibi qualitas naturalis subsisteret. Si nullus ordo ibi fuisset, non alii dominarentur, alii subderentur, non in suis elementis congruenter viverent, non denique suis locis haberent membra disposita, ut illa omnia quæ vana isti fabulantur, agere possent. Dei autem naturam si non mortuam dicunt, quid secundum eorum vanitatem suscitavit Christus? Si non dicunt ægram, quid curat? Si non dicunt oblitam, quid commemorat? Si non dicunt insipientem, quid docet? Si non dicunt perturbatam, quid redintegrat? Si non victa et capta est, quid liberat? Si non eget, cui subvenit? Si non amisit sensum, quid vegetat? Si non est excæcata, quid illuminat? Si non est in dolore, quid recreat? Si non est iniqua, quid per præcepta corrigit? Si non est dedecorata, quid mundat? Si non est in bello, cui promittit pacem? Si non est immoderata, cui modum legis imponit? Si non est deformis, quid reformat? Si non est perversa, quid emendat? Omnia enim hæc a Christo, non illi rei præstari dicunt, quæ facta est a Deo, et arbitrio proprio peccando depravata; sed ipsi naturæ, ipsi substantiæ Dei, quæ hoc est quod Deus.

XLII. Quid istis blasphemis comparari potest? Nihil omnino, sed si aliarum perversarum sectarum considerentur errores: si autem iste sibi error ex parte altera, de qua nondum diximus comparetur, adhuc etiam multo pejus et execrabilius in Dei naturam blasphemare convincitur. Dicunt enim etiam nonnullas animas, quas volunt esse de substantia Dei et ejusdem omnino naturæ, quæ non sponte peccaverint, sed a gente tenebrarum, quam mali naturam

dicunt, ad quam debellandam non ultro, sed patris imperio descenderunt, superatæ et oppressæ sint, affigi in æternum globo horribili tenebrarum. Ita secundum eorum sacrilega vaniloquia, Deus se ipsum in quadam parte a magno malo liberavit, et rursus se ipsum in quadam parte damnavit, quam liberare ab hoste non potuit, et tanquam de ipso hoste devicto insuper triumphavit. O scelestam et incredibilem audaciam, talia de Deo credendi, talia loquendi, talia prædicandi? Quod cum defendere conantur, ut in pejora irruant clausis oculis, dicunt malæ naturæ commixtionem facere ista, ut bona Dei natura tanta mala patiatur: nam ipsam apud se ipsam nihil horum pati potuisse vel posse. Quasi inde laudanda sit natura incorruptibilis, quia ipsa sibi non nocet, et non quia nihil ei noceri ab aliquo potest. Deinde si natura tenebrarum nocuit naturæ Dei, et natura Dei nocuit naturæ tenebrarum: duo ergo mala sunt quæ sibi invicem nocuerunt, et meliore animo fuit gens tenebrarum, quia et si nocuit, nolens nocuit: neque enim nocere, sed frui voluit bono Dei. Deus autem illam extinguere voluit, sicut Manichæus apertissime in epistola ruinosi sui Fundamenti delirat. Oblitus enim quod paulo ante dixerat: « Ita autem fundata sunt ejusdem splendidissima regna supra lucidam et beatam terram, ut a nullo unquam aut moveri, aut concuti possint: » postea dixit: « Lucis vero beatissimæ Pater, sciens labem magnam ac vastitatem quæ ex tenebris surgeret, adversus sua sancta impendere sæcula, nisi aliquod eximium ac præclarum et virtute potens numen opponat, quo superet simul ac destruat stirpem tenebrarum, qua extincta perpetua quies lucis incolis pararetur. » Ecce timuit labem ac vastitatem impendentem sæculis suis. Certe sic erant fundata super lucidam et beatam terram, ut a nullo unquam moveri aut concuti pos-

sent? Ecce a timore nocere voluit vicinæ genti, quam destruere et extinguere conatus est, ut perpetua quies lucis incolis pararetur. Quare non addidit, et perpetuum vinculum? An illæ animæ quas in globo tenebrarum in æternum configit, non erant incolæ lucis, de quibus aperte dicit, quod « Errare se a priore lucida sua natura passæ sint: » ubi et nolens coactus est dicere, libera eas voluntate peccasse, qui non vult peccatum ponere nisi in necessitate naturæ contrariæ: ubique nesciens quid loquatur, et tanquam ipse jam inclusus sit in tenebrarum globo quem finxit: quærens qua exeat, et non inveniens. Sed dicat quod vult seductis et miseris, a quibus multo amplius quam Christus honoratur, ut hoc pretio tam longas et tam sacrilegas eis fabulas vendat. Dicat quod vult, includat in globo tanquam in carcere gentem tenebrarum, et forinsecus affigat naturam lucis, cui de hoste extincto quietem perpetuam promittebat: ecce peior est pœna lucis quam tenebrarum, peior est pœna divinæ naturæ quam gentis adversæ. Illa quippe etsi in tenebris intus est, ad naturam ejus pertinet in tenebris habitare: animæ autem quæ hoc sunt quod Deus, non poterunt recipi, sicut dicit, in regna illa pacifica, et a vita ac libertate sanctæ lucis alienabuntur, et configentur in prædicto horribili globo: unde « Et adhærebunt, inquit, iis rebus animæ eædem quas dilexerunt, relictæ in eodem tenebrarum globo, suis meritis id sibi conquirentes. » Certe non est liberum voluntatis arbitrium? Videte quomodo insaniens quid dicat ignorat, et contraria sibi loquendo pejus bellum contra se gerit, quam contra Deum ipsius gentis tenebrarum. Deinde si propterea damnantur animæ lucis, quia dilexerunt tenebras; injuste damnatur gens tenebrarum, quæ lucem dilexit. Et gens quidem tenebrarum lucem ab initio dilexit, quam etsi violenter, tamen possidere voluit,

non extinguere: lucis autem natura in bello tenebras extinguere voluit; eas ergo victa dilexit. Quod vultis eligite: utrum necessitate compulsa ut diligeret tenebras, an voluntate seducta? Si necessitate, quare damnatur? Si voluntate, quare Dei natura in tanta iniquitate deprehenditur? Si necessitate Dei natura coacta est diligere tenebras, victa est ergo, non vicit: si voluntate, quid jam miseri dubitant peccandi voluntatem tribuere naturæ quam Deus ex nihilo fecit, ne tribuant eam luci quam genuit?

XLIII. Quid, si etiam ostendimus, ante commixtionem mali, quam fabulose confictam dementissime crediderunt, in ipsa lucis natura, quam dicunt, magna mala fuisse, quid ad istas blasphemias addi posse videbitur? Illic enim fuit antequam pugnaretur, dura et inevitabilis pugnandi necessitas: ecce jam magnum malum antequam bono misceretur malum: dicant hoc unde, cum adhuc nulla esset facta commixtio. Si autem necessitas non erat, voluntas ergo erat: unde et hoc tam magnum malum, ut Deus ipse naturæ suæ nocere vellet, cui noceri ab hoste non poterat, mittendo eam crudeliter miscendam, turpiter purgandam, inique damnandam? Ecce quantum malum perniciose et noxiæ et immanissimæ voluntatis, antequam ullum malum de gente contraria misceretur. An forte nesciebat hoc eventurum membris suis, ut diligerent tenebras et inimicæ existerent sanctæ luci, sicut ipse dicit, hoc est, non tantum Deo suo, sed etiam Patri de quo erant? Unde ergo hoc in Deo tam magnum ignorantie malum, antequam ullum de gente contraria misceretur malum? Si autem hoc futurum sciebat, aut sempiterna in illo erat crudelitas, si de suæ naturæ futura contaminatione et damnatione nihil dolebat; aut sempiterna miseria, si dolebat: unde et hoc tantum malum summi boni vestri ante ullam commixtionem summi mali vestri? Ipsa certe parti-